

Izvorni znanstveni rad
UDK: 929.53(497.584 Blato)“18“
929.53(497.584 Pupnat)“18“
DOI: <https://doi.org/10.21857/ypn4oc8p39>
Primljeno: 27.3.2017.

MREŽA KUMOVA U BLATU I PUPNATU NA OTOKU KORČULI U DRUGOJ POLOVICI 19. STOLJEĆA*

DARIA VUČIJEVIĆ I IVANA LAZAREVIĆ

SAŽETAK: Temeljem podataka matičnih knjiga za Blato i Pupnat, u članku se analizira institut kumstva u ruralnom dijelu otoka Korčule u drugoj polovici 19. stoljeća, koji je bio važan mehanizam za stvaranje društvenih mreža. Fokus ovog istraživanja je na analizi broja i spolne strukture krsnih kumova, intervalu rođenja i krštenja djeteta, podudarnosti imena i prezimena djece i njihovih kumova, te višekratnih kumstava. Kod vjenčanih kumova također su se razmatrali broj i spolna struktura kumova, podudarnost prezimena i višekratna kumstva.

Ključne riječi: krštenje, vjenčanje, kum, kumstvo, Korčula, Blato, Pupnat, 19. stoljeće

Keywords: baptism, marriage, godparent, godparenthood, Korčula, Blato, Pupnat, 19th century

Uvod

Na doktorskom studiju “Povijest stanovništva” na Sveučilištu u Dubrovniku, u okviru nekoliko kolegija provodilo se istraživanje demografskih kretanja i društvenih mreža u 19. stoljeću. Istraživanje se provodilo najvećim dijelom na temelju matičnih knjiga rođenih i vjenčanih u petnaest hrvatskih župa. Između

* Ovaj rad je sufinancirala Hrvatska zaklada za znanost pod projektom broj 5106.

Daria Vučijević, doktorandica doktorskog studija “Povijest stanovništva” na Sveučilištu u Dubrovniku. Adresa: Branitelja Dubrovnika 41, 20000 Dubrovnik. E-mail: daria.vucijevic@unidu.hr

Ivana Lazarević, znanstvena suradnica, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku. Adresa: Lapadska obala 6, 20000 Dubrovnik. E-mail: ivana.lazarevic@du.t-com.hr

njih, izabrane su župe Blato i Pupnat na otoku Korčuli kao predstavnici dalmatinskog većeg i manjeg otočkog naselja. Uglavnom se istraživao fenomen kumstva kao važnog činitelja razvoja društvenih mreža (*social networks*). Kao početna godina istraživačkog uzorka uzeta je 1870. Budući da je naselje Pupnat manje od Blata, uzorak za Pupnat je proširen kako bi se dobio minimalni broj od 100 upisa iz matičnih knjiga rođenih i vjenčanih. Time je istraživano razdoblje za Pupnat za krštene kumove produljeno do 1875, a za vjenčane do 1887. godine.¹ U svakom od istraživanih naselja analiziran je spol kumova u odnosu na spol djeteta, učestalost višekratnih kumstava, podudarnost imena i prezimena krsnih kumova i djece, odnosno vjenčanih kumova, ženika i nevjesta.²

Život na dalmatinskim otocima u drugoj polovici 19. stoljeća bio je težak, posebno u usporedbi s današnjim načinom života. Temeljen na ribarstvu i poljoprivredi s nerazvijenim poljoprivrednim alatima, odvijao se uz naporan fizički rad. Osim rada, život je imao i društvenu stranu svakodnevnog života, koju je trebalo razvijati kroz međuljudske odnose i veze. Život je bilo potrebno urediti na način koji zadovoljava sve aspekte održivosti (ekonomske i ekološke), povezanih sa socijalnom životnom komponentom. Kumstvo je bilo jedan od važnih činitelja društvenog života, a služilo je da se pojedinci bolje pozicioniraju unutar društvene zajednice.³ Zahvaljujući odredbama Tridentskog koncila (1545-1563), po kojima su svećenici morali voditi matične knjige prema određenim obrascima, danas ih je moguće koristiti kao izvor za mnoga istraživanja, pa tako i fenomena kumstva.⁴ Tridentski koncil je donio i važne odluke koje se

¹ Matične knjige župe Blato: rođeni (1867-1872); vjenčani (1858-1875); matične knjige župe Pupnat: rođeni (1833-1909); vjenčani (1858-1933). Matične knjige čuvaju se u Arhivu Dubrovačke biskupije, a za ovo istraživanje korišteni su digitalni zapisi Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu.

² Dosad je već izašlo nekoliko članaka proizašlih iz ovog istraživanja: Vedran Stojanović i Nella Lonza, »Godparenthood in Eighteenth-Century Dubrovnik: Children, Parents and Godparents as Knots of Social Networks.« *Dubrovnik Annals* 19 (2015): 71-98 i verzija na hrvatskom jeziku »Krsna kumstva u Dubrovniku 18. stoljeća: djeca, roditelji i kumovi kao čvorovi društvenih mreža.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 54/2 (2016): 293-325, zatim Ariana Violić Koprivec i Nenad Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871).« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 54/2 (2016): 327-370, također Ariana Violić Koprivec i Nenad Vekarić, »Baptism and Marriage Witnesses of the Catholics in Dubrovnik (1870-1871).« *Dubrovnik Annals* 21 (2017): 97-137.

³ V. Stojanović i N. Lonza, »Krsna kumstva u Dubrovniku 18. stoljeća: djeca, roditelji i kumovi kao čvorovi društvenih mreža.«: 295-296.

⁴ Stjepan Krivošić, »Izvori za historijsku demografiju: starije matične knjige.« *Arhivski vjesnik* 32 (1988): 16; E-publikacija prema *Declarationes Illust. Sac. Rom. Cardinalium Congregationis, ipsius sacrosancti et oecumenici Concilii Tridentini canonibus et decretis insertae*. Coloniae

direktno tiču kumstva. Tada je broj kumova ograničen na najviše dvoje, različitih spolova, čime se umanjilo širenje društvene mreže.⁵ Ovo istraživanje djelomično rasvjetljuje ulogu i značaj kumstva u mjestima Blato i Pupnat na otoku Korčuli.

Matične knjige Blata i Pupnata na otoku Korčuli

Najstarije matične knjige na Korčuli potječu iz druge polovice 16. i prve polovice 17. stoljeća. Najstarija sačuvana knjiga krštenih i vjenčanih za korčulansku župu je iz 1583, a umrlih je datirana 1642. godine, i čuvaju se u Opatskom arhivu u Korčuli.⁶ Matične knjige za Blato i Pupnat su iz nešto kasnijeg razdoblja. Najstarija matična knjiga Blata je iz 1634, a Pupnata iz 1713. godine.⁷

Istraživane matične knjige Blata i Pupnata vođene su redovito i uredno, na obrascu i na talijanskome jeziku. Upisivao se datum rođenja i krštenja, ime svećenika i crkva, mjesto rođenja, ime djeteta, podaci o roditeljima (prebivalište roditelja i župa kojoj pripadaju, vjeroispovijest) i podaci o kumovima (ime i prezime, prebivalište). U matične knjige vjenčanih upisivani su podaci o ženiku i nevjesti (mjesto rođenja i prebivalište, vjeroispovijest i datum rođenja, jesu li slobodni ili udovci). Nakon toga slijede podaci o roditeljima ženika i nevjeste i podaci o svjedocima.

Agrippinae (Köln): apud Petrum Henningium, sub signo Cuniculi, 1619 - *Canones super reformatione circa matrimonium, Caput II - Habeat parochus librum in quo coniugum et testium nomina diemque et locum contracti matrimonii describat quem diligenter apud se custodiat*, dostupno na: <http://www.internetsv.info/Archive/CTridentinum.pdf>, pristup: travanj 2016. Vođenje matičnih knjiga danas je regulirano kanonom 877. Zakonika kanonskoga prava iz 1983. godine (*Zakonik kanonskoga prava*. Zagreb: Glas Koncila, 1996: 149).

⁵ *Declarationes Illust. Sac. Rom. Cardinalium Congregationis, ipsis sacrosancti et oecumenici Concilii Tridentini canonibus et decretis insertae*; V. Stojanović i N. Lonza, »Krsna kumstva u Dubrovniku 18. stoljeća: djeca, roditelji i kumovi kao čvorovi društvenih mreža.«: 296. O običajima vezanima uz kumstva prije Tridentskog koncila u Dubrovniku vidi: V. Stojanović i N. Lonza, »Krsna kumstva u Dubrovniku 18. stoljeća: djeca, roditelji i kumovi kao čvorovi društvenih mreža.« : 297-303 i Irena Ipšić, Ivana Lazarević i Vedran Stojanović, »Informal Power Structures and Godparent Networks of the Ragusan Nobility in the Second Half of the Eighteenth Century.« *Dubrovnik Annals* 21 (2017): 31-46.

⁶ Andrea Fazinić, »Neki podaci o stanovnicima grada Korčule iz župskih matičnih knjiga od XVI. do XIX. stoljeća.« *Croatia Christiana Periodica* 14/26 (1990): 55-61.

⁷ Ranije matične knjige Pupnata navodno su bile uništene u požaru. Božo Baničević, »Župa Pupnat na Korčuli.«, dostupno na: <http://www.korcula.net/history/dbozo/pupnat.htm> (pristup: siječanj 2017).

Krsno kumstvo u Blatu i Pupnatu

Kumstva u zadnje vrijeme dolaze u središte antropoloških istraživanja zbog velike važnosti koju imaju u društvenom i ekonomskom životu brojnih zajednica diljem svijeta.⁸ To je društveni odnos koji se uspostavlja između pojedinaca i obitelji, a slični na rodbinski ili ga nadopunjuje. Njime se povezuju pojedinci i obitelji duhovnim srodstvom, koje je u skladu s normama kanonskog prava, a moglo bi se reći da je bilo važno gotovo kao i krvna veza.⁹ Prema antropologu B. D. Paulu, moguće je razlikovati dvije vrste kumstva. Prva je intenzivno (*intensive*), kada su kumovi birani među rodbinom s namjerom da se učvrste rodbinske veze. Druga vrsta je ekstenzivno (*extensive*), kada su kumovi birani izvan rodbinskog kruga kako bi se širili obiteljski društveni odnosi. Kada su kumovi birani iz iste društvene grupe kao i roditelji možemo govoriti o ekstenzivnim horizontalnim vezama, a o vertikalnima kad su birani iz viših društvenih slojeva.¹⁰

Glavne vrste kumstva kod katolika su: kumstvo na krštenju, kumstvo na krizmi i na vjenčanju.¹¹ Krsno kumstvo smatrano je najvažnijim zbog duhovne odgovornosti koja je s tim povezana.¹² Krsni kum pomaže obitelji u odgoju djeteta, posebice duhovnom, ali pomaže i materijalno, ako zatreba, pa se smatra trajnim zaštitnikom djeteta. U oporukama se često mogu naći mali legati za kumove, koji upućuju na to da su se dobri odnosi njegovali tijekom života.¹³ Moglo bi se reći da su ovakvi odnosi često imali posredničku i povezujuću ulogu, jer ih je bilo moguće uspostaviti između pripadnika različitih slojeva. Važnost i snaga kumstva gotovo se izjednačavala s krvnom vezom, pa se kumstvo smatralo zaprekom braku.¹⁴ U malim sredinama kao što su Blato i

⁸ Guido Alfani, *Fathers and Godfathers, Spiritual Kinship in Early - Modern Italy*. Burlington: Ashgate Publishing Limited 2009: 53.

⁹ Zdenka Janeković Römer, »Rodbinski odnosi u dalmatinskom društvu XIII. i XIV. stoljeća.« *Historijski zbornik* 45/1 (1992): 181.

¹⁰ Citirano prema: Fagerlund Solveig, »Women and men as godparents in an early modern Swedish town.« *The History of the Family* 5/3 (2000): 348; A. Violić Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871).«: 330.

¹¹ Rina Kralj-Brassard, Irena Ipšić i Ivana Lazarević, »The Godparents' Network of the Dubrovnik Foundlings (17th-19th centuries).« *Annales de démographie historique* 2 (2015): 161.

¹² Guido Alfani, Vincent Gurdon i Agnese Vitali, »Social customs and demographic change: The case of godparenthood in Catholic Europe.« *Journal for the Scientific Study of Religion* 51/3 (2012): 482-504.

¹³ Z. Janeković Römer, »Rodbinski odnosi u dalmatinskom društvu XIII. i XIV. stoljeća«: 181.

¹⁴ Valtazar Bogišić, *Zbornik sadašnjih pravnih običaja u južnih Slovena*. Zagreb: JAZU, 1874: 202-206; A. Violić Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871).«: 331.

Pupnat to je bio problem. Ograničeni broj osoba koji se mogao uzeti za kuma utjecao je na pitanje izbora bračnog partnera. Pojam duhovnog srodstva tijekom 20. stoljeća postupno je nestajao, pa je kumstvo izgubilo na značenju, a pravilo izbora bračnog partnera zanemareno.¹⁵

Broj i spolna struktura krsnih kumova u Blatu i Pupnatu

Prije Tridentskog koncila pravila vezana oko krštenja nisu bila ujednačena. Krštenici su imali više kumova i taj institut je najviše služio boljem pozicioniranju unutar neke zajednice.¹⁶ Najvažnija promjena koju je uveo Koncil bila je u broju kumova. Po novim pravilima jedan je kum bio dovoljan, muškarac ili žena, a bila su moguća maksimalno dva kuma različitog spola.¹⁷ Nova pravila su se vrlo brzo počela primjenjivati u cijeloj zapadnoj Europi. U Italiji se implementacija novih pravila u potpunosti dogodila na prijelazu iz 16. u 17. stoljeće.¹⁸ Sudeći po nekim primjerima, Dubrovnik je brže prihvatio novine. Dubrovački vlastelin i kroničar Nikša Ragnina je zapisao imena kumova za svoja tri sina i četiri kćeri, koji su rođeni 30-ih godina 16. stoljeća (prije Tridentskog koncila), i za svoja dva unuka rođena 70-ih godina 16. stoljeća (poslije Tridentskog koncila). Nikšina djeca imaju od četiri do šest kumova, među kojima ima i vlastele i pučana, i muškaraca i žena. Nikšini unuci, nakon koncila u Trentu, imaju po dva kuma, uglavnom muškarca. Slično je i u ostalim poznatim dubrovačkim primjerima.¹⁹

U 18. i 19. stoljeću nova pravila su bila potpuno prihvaćena. Prema istraživanju Christine Munno, u više talijanskih regija između 1831. i 1854. godine u 99% slučajeva djeca su imala jednog kuma ili kumu, a samo u 1% slučajeva dva.²⁰ Istražujući kumstva u rimskim župama 1831, 1851. i 1872. godine, Guido Alfani je zaključio da je model "dva kuma" s vremenom rastao. Od oko 42% slučajeva 1831. godine,

¹⁵ G. Alfani, V. Gourdon i A. Vitali, »Social customs and demographic change: The case of godparenthood in Catholic Europe.«: 483.

¹⁶ G. Alfani, *Fathers and Godfathers*: 22-40; V. Stojanović i N. Lonza, »Krsna kumstva u Dubrovniku 18. stoljeća: djeca, roditelji i kumovi kao čvorovi društvenih mreža.«: 309.

¹⁷ Guido Alfani, »The Reformation, the Council of Trent and the divergence of spiritual kinship and godparenthood across Europe: a long-run analysis.« *The History of Families and Households* 6 (2015): 152.

¹⁸ G. Alfani, *Fathers and Godfathers*: 98-100; V. Stojanović i N. Lonza, »Krsna kumstva u Dubrovniku 18. stoljeća: djeca, roditelji i kumovi kao čvorovi društvenih mreža.«: 301.

¹⁹ V. Stojanović i N. Lonza, »Krsna kumstva u Dubrovniku 18. stoljeća: djeca, roditelji i kumovi kao čvorovi društvenih mreža.«: 297-301.

²⁰ G. Alfani, *Fathers and Godfathers*: 210.

1851. je udio "dva kuma" narastao na preko 51%, a 1872. godine evidentiran je u gotovo 55% slučajeva.²¹ Prema istraživanju Vedrana Stojanovića i Nelle Lonza, u Dubrovniku je 1770. godine postojala stroga pravilnost (bez iznimke) i u broju kumova i u njihovoj spolnoj strukturi: svako dijete je imalo jednog kuma i jednu kumu.²² I u drugom istraženom uzorku, koji je obuhvatio dubrovačku vlastelu, sva vlasteoska djeca krštena od 1751. do 1800. imala su jednog kuma i jednu kumu.²³

Godine 1870. u Blatu su krštena 152 djeteta. Te godine rođen je jednaki broj muške i ženske djece (76) (tablica 1), a osmero djece je odvedeno u nahodište.²⁴ Izvanbračna djeca rođena u Blatu i poslana u nahodište imala su jednog kuma, odnosno kumu, najčešće primalju.²⁵ U župi Pupnat je od 1870. do 1875. godine kršteno 104 djece (46 muške i 58 ženske) (tablica 1) i nije zabilježeno rođenje nijednog nahoda. U Blatu i Pupnatu većina djece ima po dva kuma, po jednog od oba spola.²⁶ U oba mjesta vidljiva je lagana preferencija muških kumova nad ženskima za mušku i za žensku djecu.²⁷ Slično je zabilježeno i u Dubrovniku 1870/1. godine, iako u nešto većem omjeru. U Dubrovniku, u gradskoj župi, muškarci su čak četiri puta češće kumovali od žena.²⁸

Oba modela (jedan ili dva kuma) koristila su se u Hrvatskoj i njenu susjedstvu. Primjerice, Nikola Buconjić navodi da se u Bosni i Hercegovini tijekom 19. stoljeća u katoličkoj populaciji za muško dijete birao kum, a za žensko kuma.²⁹ Isto je bilo i u Imotskoj krajini i Zapadnoj Hercegovini.³⁰ U Puli su djeca na

²¹ G. Alfani, *Fathers and Godfathers*: 210.

²² V. Stojanović i N. Lonza, »Krsna kumstva u Dubrovniku 18. stoljeća: djeca, roditelji i kumovi kao čvorovi društvenih mreža.«: 304.

²³ I. Ipšić, I. Lazarević i V. Stojanović, »Informal Power Structures and Godparent Networks of the Ragusan Nobility in the Second Half of the Eighteenth Century.«: 31-46.

²⁴ Više o kumstvima u dubrovačkom nahodištu vidi: R. Kralj-Brassard, I. Ipšić i I. Lazarević, »The Godparents' Network of the Dubrovnik Foundlings (17th-19th centuries).«: 161-185.

²⁵ Samo kod rođenja jednog nahoda u Blatu zabilježena su dva kuma. To je bio dječak Vicko, rođen 15. listopada 1870. godine. Krsni kumovi su bili postolari Tomo Šeparović i Ivan Milat.

²⁶ U Blatu je tek dvadesetoro djece, ili 19%, imalo jednog kuma, a u Pupnatu samo četvero, ili 4%.

²⁷ U najvećem broju krštenja s dva kuma prvi je kum bio muškarac, a drugi žena (u Blatu 93,42%, a u Pupnatu 96,16%). U Pupnatu je 1875. godine zabilježeno jedno krštenje s tri kuma. Ne može se sa sigurnošću tvrditi, ali pretpostavlja se da je treći kum bio zamjenski, iako nije tako navedeno.

²⁸ A. Violačić Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871).«: 332-334.

²⁹ Nikola Buconjić, *Život i običaji Hrvata katoličke vjere u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Tiskom i nakladom Daniela A. Kajona, 1908: 62-63.

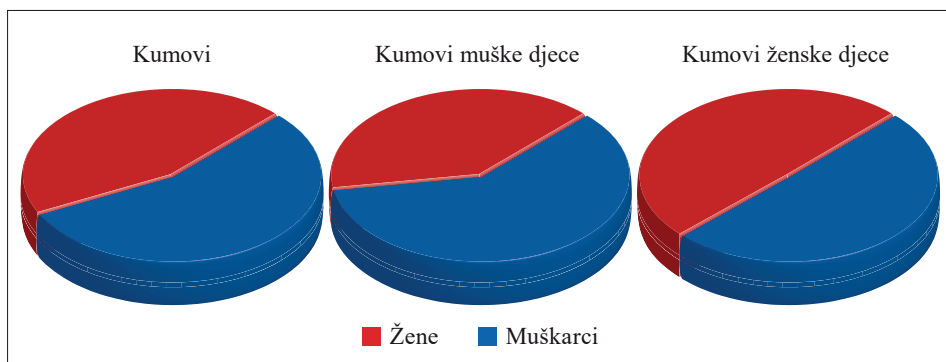
³⁰ Dinka Alaupović-Gjeldum, »Običaji životnog ciklusa u Imotskoj krajini i Zapadnoj Hercegovini, od konca XIX. stoljeća do drugog svjetskog rata.« *Etnologica Dalmatica* 8 (1999): 154.

Tablica 1. Broj i spolna struktura krsnih kumova i krštene djece u Blatu 1870. i Pupnatu od 1870. do 1875.

Blato				
Godina	Broj rođenih			
1870	<i>Ukupno</i>	Muškarci	Žene	Udio žena (%)
	152	76	76	50
	Broj kumova			
	<i>Ukupno</i>	Muškarci	Žene	Udio žena (%)
	277	153	124	45,8
	Broj kumova muške djece			
	<i>Ukupno</i>	Muškarci	Žene	Udio žena (%)
	140	84	56	40
	Broj kumova ženske djece			
	<i>Ukupno</i>	Muškarci	Žene	Udio žena (%)
137	69	68	49,6	
Pupnat				
Godina	Broj rođenih			
1870-1875	<i>Ukupno</i>	Muškarci	Žene	Udio žena (%)
	104	46	58	55,8
	Broj kumova			
	<i>Ukupno</i>	Muškarci	Žene	Udio žena (%)
	200	110	90	45
	Broj kumova muške djece			
	<i>Ukupno</i>	Muškarci	Žene	Udio žena (%)
	83	46	37	44,6
	Broj kumova ženske djece			
	<i>Ukupno</i>	Muškarci	Žene	Udio žena (%)
117	62	55	47	

Izvori za sve tablice i grafikone su: matične knjige župe Blato: rođeni (1867-1872); vjenčani (1858-1875); matične knjige župe Pupnat: rođeni (1833-1909); vjenčani (1858-1933).

Grafikon 1. Spolna struktura krsnih kumova u Blatu 1870. godine

krštenju imala dva kuma, od kojih je najčešće jedan bio muškarac, a drugi žena.³¹ Zanimljivo je spomenuti primjer s otoka Brača u 19. stoljeću, gdje je dijete na krštenje nosila babica, a pratila su je najčešće dva kuma i jedna kuma, bez obzira na spol djeteta.³² Promjene broja kumova u dužem razdoblju u dubrovačkom nahodištu istraživale su Rina Kralj-Brassard, Irena Ipšić i Ivana Lazarević i zaključile da je to vjerojatno ovisilo o svećeniku koji je djecu krstio.³³ Navedene razlike ukazuju da se model kumstva mijenjao i prilagođavao uvjetima života i tradiciji određenog područja.

Intervali između rođenja i krštenja u Blatu i Pupnatu i krštenja u životnoj opasnosti

Na Tridentskom koncilu donesene su preporuke da dijete treba krstiti čim prije, ali točan rok prepušten je lokalnim biskupijama i dijecezama. Krštenje u domu bilo je striktno zabranjeno, osim krštenja u životnoj opasnosti.³⁴ Razlog

³¹ Slaven Bertoša, *Život i smrt u Puli. Starosjeditelji i doseljenici od 17. do početka 19. stoljeća*. Pazin: Skupština udruga Matice hrvatske Istarske županije, 2002: 33.

³² Josip Miličević, »Narodni život i običaji na otoku Braču.« *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku* 11-12 (1975): 426.

³³ R. Kralj-Brassard, I. Ipšić i I. Lazarević, »The Godparents' Network of the Dubrovnik Foundlings (17th-19th centuries).«: 161-185.

³⁴ Guido Alfani i Vincent Gourdon, »Fêtes du baptême et publicité des réseaux sociaux en Europe occidentale: Grandes tendances de la fin du Moyen âge au XXe siècle.« *Annales de démographie historique* 117/1 (2009): 165; A. Viočić Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871).«: 334-335; Kristina Puljizević, *U ženskim rukama. Primalje i porođaj u Dubrovniku (1815-1918)*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2016: 64.

preporuke o brzome krštenju je nastojanje da se smanji rizik smrti djeteta prije primanja sakramenta krštenja. Krajem 17. stoljeća u Francuskoj je donesena deklaracija da djecu treba krstiti u roku od 24 sata.³⁵ U 19. stoljeću to se pravilo više nije poštivalo, pa su krajem stoljeća djeca krštena kasnije (8 dana, pa i više mjeseci nakon rođenja).³⁶

U Crnoj Gori, u Barskoj nadbiskupiji, djeca su tijekom 18. i 19. stoljeća krštena odmah nakon rođenja, a najviše sedam dana od rođenja. Bilo je vrlo malo izuzetaka od tog pravila, a razlozi odgađanja bili su vremenske neprilike ili odsustvo svećenika.³⁷ U Imotskoj krajini, Zapadnoj Hercegovini i na otoku Braču krštenja su obavljana uglavnom tjedan dana nakon rođenja.³⁸ U Dubrovniku su 1770. godine djeca krštena u prosjeku dva dana nakon rođenja.³⁹

U Blatu na Korčuli 1870. godine obavljena su ukupno 153 krštenja,⁴⁰ a u Pupnatu od 1870. do 1875. godine 104 krštenja. U Blatu, djeca su krštena između prvog dana i čak više od godine dana, a najviše djece je kršteno u razdoblju do sedam dana (120 ili 78,44%), a u razdoblju do mjesec dana kršteno je još 26 djece (16,99%). U Pupnatu nije zabilježeno nijedno krštenje 3 mjeseca nakon rođenja, a najveći broj djece kršten je u razdoblju do 7 dana (65,38%) (tablica 2).

³⁵ Vincent Gourdon, »Les pratiques du baptême à Paris et à Rome au XIXe siècle.« *Popolazione e Storia* 2 (2006): 20; A. Violić Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871).«: 334.

³⁶ V. Gourdon, »Les pratiques du baptême à Paris et à Rome au XIXe siècle.«: 20-24; A. Violić Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871).«: 335.

³⁷ Ivan Jovović, »Matične knjige primorskih župa barske dijeceze do kraja 19. vijeka.« *Matica crnogorska* 46-47 (2011): 311.

³⁸ D. Alaupović-Gjeldum, »Običaji životnog ciklusa u Imotskoj krajini i Zapadnoj Hercegovini, od konca XIX. stoljeća do drugog svjetskog rata.«: 149-168; J. Miličević, »Narodni život i običaji na otoku Braču.«: 399-460.

³⁹ V. Stojanović i N. Lonza, »Krsna kumstva u Dubrovniku 18. stoljeća: djeca, roditelji i kumovi kao čvorovi društvenih mreža.«: 302-303. Autori navode da je to možda rani trag procesa demografske tranzicije koja u Dubrovniku počinje krajem 18. stoljeća snižavanjem dojenačkog mortaliteta što je utjecalo i na običaje oko krštenja. Više o demografskoj tranziciji u Hrvatskoj vidi: Nenad Vekarić, »Mijene dobnih struktura u procesima demografske tranzicije.« *Analiza Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 35 (1997): 110-111 i *Početak demografske tranzicije u Hrvatskoj*, prir. Nenad Vekarić i Božena Vranješ-Šoljan. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2009.

⁴⁰ U Blatu je rođeno 152 djece, a jedno dijete je kršteno dva puta, jednom u opasnosti i drugi put je obred dopunjen.

Tablica 2. Interval između rođenja i krštenja i udio krštenja u životnoj opasnosti u Blatu 1870. i Pupnatu od 1870 do 1875.

Interval između krštenja i rođenja	Krštenja					
	Ukupno	Udio (%)	ceremonijalna		U životnoj opasnosti	
			Ukupno	Udio (%)	Ukupno	Udio (%)
Blato						
<i>Ukupno</i>	153	100	140	100	13	100
0 dana	12	7,84	-	0,00	12	92,31
1 dan	1	0,65	-	0,00	1	7,69
2 dana	4	2,61	4	2,86	-	0,00
3 dana	40	26,14	40	28,57	-	0,00
4 dana	35	22,88	35	25	-	0,00
5 dana	13	8,5	13	9,29	-	0,00
6 dana	5	3,28	5	3,57	-	0,00
7 dana	10	6,54	10	7,14	-	0,00
0 do 7 dana	120	78,44	107	76,43	13	100
do 1 mjesec	26	16,99	26	18,57	-	0,00
do 3 mjeseca	4	2,61	4	2,86	-	0,00
do 6 mjeseci	-	0,00	-	0,00	-	0,00
do 12 mjeseci	2	1,31	2	1,43	-	0,00
više od godine dana	1	0,65	1	0,71	-	0,00
Pupnat						
<i>Ukupno</i>	104	100	101	100	3	100
0 dana	3	2,88	-	0,00	3	100
1 dan	4	3,84	4	3,96	-	0,00
2 dana	5	4,81	5	4,95	-	0,00
3 dana	12	11,53	12	11,88	-	0,00
4 dana	11	10,57	11	10,89	-	0,00
5 dana	11	10,57	11	10,89	-	0,00
6 dana	14	13,46	14	13,86	-	0,00
7 dana	8	7,69	8	7,92	-	0,00
0 do 7 dana	68	65,38	65	64,35	3	100
do 1 mjesec	35	33,66	35	34,66	-	0,00
do 3 mjeseca	1	0,96	1	0,99	-	0,00
do 6 mjeseci	-	0,00	-	0,00	-	0,00
do 12 mjeseci	-	0,00	-	0,00	-	0,00
više od godine dana	-	0,00	-	0,00	-	0,00

Ako je dijete bilo u smrtnoj opasnosti, mogao ga je krstiti bilo tko, a najčešće je to bila primalja. Ona je istovremeno bila i kuma.⁴¹ Ako bi dijete preživjelo, ceremonija se ponavljala u prisustvu primalje i kumova.⁴² Istraživanje matičnih knjiga dubrovačkog nahodišta pokazalo je da je u 19. stoljeću veća učestalost "hitnih" krštenja nego u 18. stoljeću. Postoje dva moguća objašnjenja: ili se dogodila promjena u praksi krštenja, ili se pak radi o boljem evidentiranju u matičnim knjigama.⁴³ Nikola Buconjić, opisujući katoličke običaje u Bosni i Hercegovini u 19. stoljeću, opisao je krštenje u smrtnoj opasnosti. Žene koje su bile na porodu slabu djecu su krstile ili znamenovale samo ako svećenik nije bio u blizini. Znamenovanje se sastojalo u tome da bi se djetetu dalo ime, zazvalo ga imenom, polijevalo po glavi u obliku križa blagoslovljenom vodom i govorilo: "Ja te krstim u ime Oca i Sina i Duha Svetog. Amen." Znamenovati dijete mogao je svaki kršćanin, osim roditelja, a u kritičnoj situaciji mogao je to napraviti i pripadnik neke druge vjere.⁴⁴ U Konavlima su djeca najčešće krštena 10-15 dana nakon rođenja, a ponekad i kasnije. Ako je bila opasnost od smrti djeteta, primalja ili dojilja bi ga krstila tako što bi ga pošćropila svetom vodom i maslinovom grančicom te bi mu dala ime. Kasnije je, ako bi dijete ozdravilo, svećenik ponavljao obred u crkvi, ali bez polijevanja krštenom vodom.⁴⁵ Slaven Bertoša je, istražujući interval rođenja i krštenja u Puli, ustanovio da je taj interval varirao od nekoliko dana pa do više od godine. Ako je dijete bilo u opasnosti, krštenje se obavljalo odmah nakon rođenja, a do dopune ceremonije u crkvi moglo je proći i više godina.⁴⁶ U Dubrovniku je 1770. godine nešto više od 13% rođene djece bilo kršteno "iz nužde".⁴⁷

⁴¹ Kristijan Juran, »Stanovništvo Murtera u 18. stoljeću i početkom 19. stoljeća. Građa iz matičnih knjiga 1718.-1815.« *Povijesni prilozi* 25/25 (2003): 235; R. Kralj-Brassard, I. Ipšić i I. Lazarević, »The Godparents' Network of the Dubrovnik Foundlings (17th-19th centuries).«: 161-185.

⁴² K. Puljizević, *U ženskim rukama*: 64.

⁴³ R. Kralj-Brassard, I. Ipšić i I. Lazarević, »The Godparents' Network of the Dubrovnik Foundlings (17th-19th centuries).«: 161-185.

⁴⁴ N. Buconjić, *Život i običaji Hrvata katoličke vjere u Bosni i Hercegovini*: 62.

⁴⁵ Jovan Vukmanović, *Konavli: antropogeografska i etnološka ispitivanja*. [Posebna izdanja, knj. 527]. Beograd: SANU, 1980: 210; A. Violić Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871).«: 337-339.

⁴⁶ S. Bertoša, *Život u Puli*: 34, 41; A. Violić Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku.«: 338.

⁴⁷ Međutim, analizom upisa u matične knjige zaključeno je da se 1770. krštenja iz nužde uopće nisu upisivala ako dijete ne bi preživjelo. V. Stojanović i N. Lonza, »Krsna kumstva u Dubrovniku 18. stoljeća: djeca, roditelji i kumovi kao čvorovi društvenih mreža.«: 302.

U matičnim knjigama rođenih Blata iz 1870. zabilježeno je ukupno 13 djece ili 8,49% koja su krštena u životnoj opasnosti.⁴⁸ Istodobno u Pupnatu, od 1870. do 1875. bilo je samo tri krštenja kada je život djeteta bio ugrožen (2,88%) (tablica 2).

Imena djece i kumova u Blatu i Pupnatu

Prema odredbama Tridentskog koncila, katolički župnici morali su voditi brigu da se djeci na krštenju daju kršćanska, odnosno svetačka imena.⁴⁹ U Blatu i Pupnatu nije uočena podudarnost dječjih imena i svetačkih spomendana. Ostaje pitanje povezanosti imena kuma s imenom djeteta, odnosno, jesu li se novorođenoj djeci na krštenju davala imena kuma ili kume, ili je pak izbor imena djeteta išao po nekom drugom kriteriju.

Tablica 3. Imena djece i njihovih kumova u Blatu 1870 i Pupnatu od 1870 do 1875.

Godina	<i>Ukupno</i>	Udio (%)	Muškarci	Udio (%)	Žene	Udio (%)
Broj rođenih u Blatu						
1870	152	100	76	100	76	100
Istovjetna imena kuma i krštenog djeteta						
1870	23	15,13	16	21,05	7	9,21
Broj rođenih u Pupnatu						
1870-1875	104	100	46	100	58	100
Istovjetna imena kuma i krštenog djeteta						
1870-1875	15	14,42	7	15,21	8	13,79

Analizirajući imena djece i njihovih kumova, u župi Blato uočena su 23 ista imena (15,13% od ukupnog broja rođene djece) (tablica 3). Uočava se da djeca koja su na krštenju dobila dva imena, prvo ime često imaju isto kao i kum. Primjerice, Mariji-Margariti kumovala je Marija, Antunu-Pavlu kumovao je Antun, Ivanu-Antunu kumovao je Ivan, Marku-Josipu kumovao je Marko, a

⁴⁸ Dvanaestero djece je kršteno na isti dan rođenja, a jedno dijete dan poslije.

⁴⁹ K. Juran, »Stanovništvo Murtera u 18. stoljeću i početkom 19. stoljeća«: 260.

⁵⁰ D. Alaupović-Gjeldum, »Običaji životnog ciklusa u Imotskoj krajini i Zapadnoj Hercegovini, od konca XIX. stoljeća do drugog svjetskog rata.«: 153.

⁵¹ I. Jovović, »Matične knjige primorskih župa barske dijeceze do kraja 19. vijeka.«: 300.

⁵² Nenad Vekarić, *Pelješki rodovi (A-K)*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1995: 12; A. Violić Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871)«: 339-340.

Franu-Petru kumovao je Frane. U Pupnatu je od 1870. do 1875. fenomen podudaranja imena djece i kumova zapažen petnaest puta (14,42% od ukupnog broja rođene djece). Ženska djeca često su dobivala ime kume, čak dva dječaka imaju imena kao njihove kume, ali u muškoj verziji (Jakov i Jaka, Nikola Ivan i Ivana). Međutim, ne možemo sa sigurnošću tvrditi da su ta djeca dobila ime po kumovima. Mali fond osobnih imena ostavlja mogućnost da se ime kuma i djeteta moglo slučajno podudarati, jer je dijete naslijedilo ime po djedu koji je imao isto ime kao i kum, i slično. Također, postojala je mogućnost davanja imena djeci u skladu s praćenjem katoličkog kalendara.

Kod Hrvata istočne Hercegovine običaj je bio da se prvom muškom djetetu da ime djeda po ocu, a ženskome po baki. Sljedećoj djeci imena su se davala po nadolazećim blagdanima svetaca ili imenima bližih srodnika. Ako je prije rođenja djeteta netko u obitelji umro, djetetu se davalo ime umrloga. Ponekad su kum ili kuma davali djetetu svoje ime ili ime svoga djeteta.⁵⁰ Slično je bilo i u Barskoj dijecezi.⁵¹ Na području Dubrovačke Republike bio je običaj da najstariji sin dobije ime po djedu s očeve, a slijedeći po djedu s majčine strane. Nadalje, najstarija kći je ime dobivala po baki s očeve, a slijedeća po baki s majčine strane. Treći sin je dobivao ime kao otac, a četvrti kao stric.⁵² Slično je bilo i u Konavlima.⁵³ Pravila o davanju imena su se strogo poštivala, iako je bilo iznimaka (svađe u obitelji, domazetstvo ili moda).⁵⁴ U Francuskoj je u 18, 19. i na početku 20. stoljeća postojao običaj davanja djetetu imena kumova.⁵⁵ Nažalost, za stanovništvo Korčule nisu izvršena genealoška istraživanja, pa se ne može utvrditi sistem nasljeđivanja imena u prošlosti.

Srodstvo djece i njihovih kumova u Blatu i Pupnatu

Kumovi su se kroz povijest birali na temelju rodbinske pripadnosti, prijateljstva ili gospodarskog interesa.⁵⁶ U zapadnoj Europi u srednjem i ranom novom vijeku kumovi se nisu birali među rodbinom, a u 16. stoljeću u Italiji manje od 10% kumova

⁵³ J. Vukmanović, *Konavli*: 209; A. Violić Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871).«: 339-340.

⁵⁴ N. Vekarić, *Pelješki rodovi (A-K)*: 12; A. Violić Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871).«: 340.

⁵⁵ Taj običaj se poštivao u 60-90% slučajeva, a od njega se odstupalo jedino ako su roditelji davali ime novorođenom djetetu po članu obitelji koji je preminuo. Agnès Fine, »L'héritage du nom de baptême.« *Annales. Économie, Sociétés, Civilisations* 42/4 (1987): 858, 861; A. Violić Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871).«: 340.

⁵⁶ K. Juran, »Stanovništvo Murtera u 18. stoljeću i početkom 19. stoljeća«: 263.

Tablica 4. Srodstva djece i njihovih kumova u Blatu 1870. i Pupnatu od 1870. do 1875.

Godina	Broj kumova		Prezime kuma istovjetno prezimenu kumčeta			Nadimak kuma istovjetno nadimku kumčeta			
	<i>Ukupno</i>	<i>Ukupno</i>	Udio (%)	djetetova oca	djetetove majke	<i>Ukupno</i>	Udio (%)	djetetova oca	djetetove majke
	Blato								
1870	277	23	8,3	10	13	37	13,36	21	16
	Pupnat								
1870-1875	200	44	22	27	17	-	-	-	-

je bilo rodbinski povezano s djetetom.⁵⁷ Promjene u načinu izbora kumova nisu počele istovremeno u svim područjima Europe. Primjerice, dosadašnja istraživanja kumstava u Italiji i Francuskoj tijekom 18. i 19. stoljeća pokazuju da se kumovi sve više biraju iz obiteljskog kruga.⁵⁸ No, u sjevernoj Italiji kumovi iz obiteljskog kruga prevladavaju tek nakon Drugog svjetskog rata, a u južnoj Italiji još kasnije (u regiji Sannio broj kumova među rodbinom nadmašio je 50% tek tijekom 1980. godine).⁵⁹ U Provansi se početkom 17. stoljeća manje od 10% kumova biralo iz rodbinskog kruga, a krajem 19. stoljeća taj udio je narastao na 40%.⁶⁰ Vincent Gourdon ističe da se u 19. stoljeću poštivala ideja da i majčina i očeva strana budu ravnomjerno zastupljene među kumovima djece.⁶¹ U Konavlima je bio običaj da se za kuma prvom djetetu bira vjenčani kum roditelja, a za kumu baka po majci.⁶² Podudarnost prezimena kumova i roditelja u Dubrovniku

⁵⁷ G. Alfani, V. Gourdon i A. Vitali, »Social Customs and Demographic Change: The Case of Godparenthood in Catholic Europe.«: 482-504.

⁵⁸ G. Alfani, V. Gourdon i A. Vitali, »Social Customs and Demographic Change: The Case of Godparenthood in Catholic Europe.«: 482-504.

⁵⁹ G. Alfani, V. Gourdon i A. Vitali, »Social Customs and Demographic Change: The Case of Godparenthood in Catholic Europe.«: 482-504; A. Viočić Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871).«: 342.

⁶⁰ Pierre-Yves Quemener, »Le parrainage, rouage essentiel des processus de prénomination.« *Kaier ar Poher* 41 (2013): 6; A. Viočić Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871).«: 342.

⁶¹ Vincent Gourdon, »Réseaux des femmes, réseaux de femmes. Le cas du témoignage au mariage civil au XIXe siècle dans les pays héritiers du Code Napoléon (France, Pays-Bas, Belgique).« *Annales de démographie historique* 112/2 (2006): 36; A. Viočić Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871).«: 343.

⁶² Ako njih nije bilo, onda se krug širio na majčinog brata ili rođaka, očevu snahu ili rođakinju, pa čak i na susjede. J. Vukmanović, *Konavli*: 209-221; A. Viočić Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871).«: 344.

je uočena u blizu 28% slučajeva, i to u približno jednakom omjeru kod prezimena očeva i majki, što ukazuje da su se u izboru kumova podjednako poštivala rodbinske linije po ocu i po majci.

U Blatu je 1870. godine 60 kumova (21,66%), a u Pupnatu 1870/75. godine 44 kuma (22%) imalo isto prezime kao i kumče. Budući su u Blatu živjele obitelji istog prezimena, to su se prezimenima dodavali nadimci kako bi se mogla uspostaviti uspješna identifikacija. Od spomenutih 60 kumova s istim prezimenom, njih 37 je imalo i isti nadimak kao i kršteno dijete. Bez detaljne genealoške analize nije moguće precizno utvrditi udio rodbinskih veza između kuma i kumčeta, tim više što je rodbinska veza mogla postojati i među osobama s različitim prezimenima. No, i na temelju izonomijske metode, tj. promatranjem podudarnosti prezimena kumova i mladenaca, može se zaključiti da je značajan broj kumova biran iz rodbinskog kruga.

Višekratna kumstva

Godine 1870. u župi Blato bilo je najviše jednokratnih kumstava.⁶³ Četiri muškarca (ili 1,45%) bila su u ulozi višekratnog kuma, a pripadali su srednjoj klasi (posjednici, ljekarnik i trgovac).⁶⁴ Vjerojatno su bili omiljeni stanovnici Blata ili boljeg materijalnog statusa.⁶⁵ Dvije žene, Katarina Petković i Katarina Sorgo kumovale su čak šest puta (4,34%). No, one su bile primalje, pa su najčešće kumovale djeci koja su bila u životnoj opasnosti.

U Pupnatu su muškarci bili višekratni kumovi šest puta (3%), a žene pet puta (2,5%). Antun Farac bio je kum tri puta, kao i Katarina Ciprian (po 1,5%).

Relativno mali broj višekratnih kumstava u Blatu i Pupnatu ukazuje da se kum djeteta prvenstveno tražio u rodbinskom krugu.

⁶³ U gradu Dubrovniku 1870/1. godine svaki jedanaesti kum je kumovao barem dva puta. A. Viočić Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871)«: 348.

⁶⁴ Posjednik Marko Stipković bio je čak 12 puta kum, ljekarnik Lujo Svilović šest puta, trgovac Antonio Sogare 11 puta, a posjednik Antun Kalogjera pet puta.

⁶⁵ U Dubrovačkoj Republici kumovi djece pučana 1770. godine često su bili članovi vlasteoskog kruga, što je nosilo i bolje društveno pozicioniranje. Kod vlastele to nije bio slučaj (V. Stojanović i N. Lonza, »Krsna kumstva u Dubrovniku 18. stoljeća: djeca, roditelji i kumovi kao čvorovi društvenih mreža«: 306-309; I. Ipšić, I. Lazarević i V. Stojanović. »Informal Power Structures and Godparent Networks of the Ragusan Nobility in the Second Half of the Eighteenth Century«: 31-46).

Vjenčani kumovi u Blatu i Pupnatu

Crkva već u 11. stoljeću dobiva jurisdikciju nad bračnim i obiteljskim pitanjima.⁶⁶ Lateranski je koncil je 1215. godine propisao da mladenci trebaju javno u crkvi objaviti namjeru vjenčanja kako bi svećenik provjerio postoji li među njima zapreka za sklapanje braka.⁶⁷ Iako je odluka tada donesena, malo tko se doista nje i pridržavao. Brakovi su često sklapani u tajnosti i bilo je potrebno samo da mladenci izreknu svoju volju i pristanak, čak i ako nije bilo svjedoka. Na 24. sjednici Tridentskog koncila, održanoj 1563. godine, izglasan je dekret *Tametsi*, po kojemu je propisan ritual ženidbe.⁶⁸ Obvezna je postala prisutnost župnika i najmanje dva svjedoka,⁶⁹ pred kojima su budući supružnici izjavljivali dekretom propisane zavjete i potpisivali se u posebnu knjigu.⁷⁰ Tridentski koncil je uveo i zahtjev za javnom ceremonijom sklapanja braka, kao i prethodne najave.⁷¹

Od 19. stoljeća vjenčanja su regulirana i civilnim zakonima. U 19. stoljeću u Francuskoj, Nizozemskoj i Belgiji prvo je trebao biti sklopljen civilni brak, a zatim crkveni, ali samo je civilni imao pravne učinke.⁷² Napoleonov građanski zakonik u Francuskoj je propisivao četiri svjedoka na civilnom vjenčanju, a na crkvenom dva do tri.⁷³ U Italiji su krajem 19. stoljeća trebala biti prisutna dva svjedoka i na crkvenom i na civilnom vjenčanju.⁷⁴

⁶⁶ Marija Mogorović Crljenko, »*Libertatum et dispensationum matrimonialium*: knjige ženidbenih oprosta i dozvola za vjenčanje Porečke biskupije u prvoj polovici 17. st.«, u: *Bertošin zbornik*, sv. 2, ur. Ivan Jurković. Pula-Pazin: Sveučilište Jurja Dobrile i Državni arhiv u Pazinu, 2013: 323.

⁶⁷ M. Mogorović Crljenko, »*Libertatum et dispensationum matrimonialium*«: 324.

⁶⁸ Matija Berljak, *Kanonski oblik ženidbe. Povijesni razvoj-Zakonik kanonskoga prava 1983*. Zagreb: Glas Koncila, 1983: 104, 199; Marija Mogorović Crljenko, *Druga strana braka: nasilje i ilegitimnost u (izvan)bračnim vezama na području Porečke biskupije u prvoj polovici 17. stoljeća*. Zagreb: Srednja Europa, 2012: 77; A. Violić Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871)«: 354.

⁶⁹ Na vjenčanju su, prema kanonskim propisima, prisutni svjedoci, međutim, u Hrvatskoj se često koristi naziv kumovi. Vidi: A. Violić Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871)«: 355.

⁷⁰ S. Bertoša, *Život u Puli*: 33; A. Violić Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871)«: 354.

⁷¹ M. Mogorović Crljenko, *Druga strana braka*: 77.

⁷² A. Violić Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871)«: 354.

⁷³ V. Gourdon, »Les témoins de mariage civil dans les villes européennes du XIXe siècle.«: 64-67; A. Violić Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871)«: 354.

⁷⁴ V. Gourdon, »Les témoins de mariage civil dans les villes européennes du XIXe siècle.«: 66; A. Violić Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871)«: 355.

Broj i spolna struktura vjenčanih svjedoka/kumova

Brojni istraživači su se bavili istraživanjem izbora krsnih kumova, dok je puno manje onih kojima je tema izbor vjenčanih. Vincent Gourdon naglašava da to nije slučajno. Osim pravne uloge svjedoka,⁷⁵ njihova društvena funkcija je ograničena i uglavnom simbolička. Izborom vjenčanih kumova stvaraju se međuobiteljske veze, ali one su slabije nego kod krsnog kumstva.⁷⁶ Na primorsko-ličkim bunjevačkim prostorima u 19. stoljeću kum je imao ulogu svatovskog starješine s posebnim počastima i poštovanjem. Ta specifična uloga kuma uočena je i u Dalmaciji i kod Hrvata u Bosni i Hercegovini.⁷⁷ Barska katolička zajednica bila je poprilično zatvorena, pa su se kumovi birali unutar biskupije, a to je pak jačalo osjećaj zajedništva.⁷⁸ Istraživanja ukazuju da je na otoku Braču svaki mladenac imao svoga kuma, iako je često bio slučaj da je mladoženja imao dva kuma, a mladenka dvije kume.⁷⁹

Istraživanje vjenčanih kumova na otoku Korčuli obuhvatilo je dva uzorka: veću župu Blato u dvije godine 1870. i 1871. i manju župu Pupnat, za koju je uzorak od 1870. produžen do 1887. godine, jer bi u protivnom bio premali za izvođenje bilo kakvih zaključaka.

U Blatu su od 1870. do 1871. upisana 65 vjenčanja i svi vjenčani parovi imali su po dva kuma/svjedoka, i to oba muškarca. Isto je bilo i u 64 pupnatska vjenčanja (tablica 5).⁸⁰

Srodstvo supružnika i njihovih vjenčanih kumova u Blatu i Pupnatu

Dosadašnji rezultati istraživanja u Hrvatskoj uglavnom se u mnogome podudaraju s istraživanjima u Blatu i Pupnatu. Kad se krsno kumstvo proširivalo

⁷⁵ Po crkvenim pravilima, na vjenčanju su prisutni, uz mladence, svjedoci. U Dubrovniku, Dalmaciji i šire oni se često zovu kumovima. Vidi: A. Viočić Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871).«: 355.

⁷⁶ Vincent Gourdon, »Aux coeurs de la sociabilité villageoise: une analyse de réseau à partir du choix des conjoints et des témoins au mariage dans un village d'Île-de-France au XIXe siècle.« *Annales de démographie historique* 109 (2005): 62.

⁷⁷ Milana Černelić, »Svatovska čast kuma u okolici Novske u prostornom kontekstu.« *Studia ethnologica Croatica* 2/13 (2003): 136; N. Buconjić, *Život i običaji Hrvata katoličke vjere u Bosni i Hercegovini*: 9.

⁷⁸ I. Jovović, »Matične knjige primorskih župa barske dijeceze do kraja 19. vijeka.« 319.

⁷⁹ J. Miličević, »Narodni život i običaji na otoku Braču.«: 399-460.

⁸⁰ Isto je bilo i 1870. i 1871. u Dubrovniku, u gradskoj župi. Vidi: A. Viočić Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871).«: 357.

i na vjenčano, imalo je za svrhu jačati katoličku zajednicu i međuobiteljske odnose. Ipak, rezultati nekih drugih istraživanja ukazuju na veću zastupljenost kumova izvan kruga obitelji. Primjerice, u Lici se za kuma najčešće birao prijatelj ili član obitelji, a nešto rjeđe starija uvažena osoba iz sela.⁸¹ Istražujući običaje vezane uz vjenčana kumstva u okolici Novske u 19. i 20. stoljeću, Milana Černelić je zaključila da su obitelji često bile u odnosu takozvanog prepletenog kumstva. Vjenčani kum je najčešće bila osoba koja je mladoženji bila kum na krštenju ili krizmi i dalje, i on je često bio krsni kum njihovoj djeci. Prepleteno kumstvo javljalo se u Slavoniji, Bilogori, zapadnom Srijemu, Baranji, Bačkoj, Lici, panonskom dijelu, Gorskom kotaru i u srednjoj Dalmaciji. Sporadično se javlja u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, a dosta je zastupljeno u Srbiji i Makedoniji. Analizirajući taj fenomen, Černelić zaključuje da se taj običaj, prema prostornoj zastupljenosti, vjerojatno proširio s migracijama koje su uzrokovane turskim prodiranjem s istoka.⁸²

Tablica 5. Prezimana supružnika i njihovih vjenčanih kumova u Blatu 1870/71. i Pupnatu 1870/87.

Godina	Broj vjenčanja	Broj kumova	Prezime kuma istovjetno prezimenu			
			ukupno	ženika	nevjeste	udio (%)
Blato						
1870-1871	65	130	41	18	23	31,53
Pupnat						
1870-1887	64	129	37	16	21	28,68

Analizi odabira vjenčanih kumova može se pristupiti na različite načine, ovisno o dostupnim izvorima i karakteristikama sredine koja se istražuje. Vincent Gourdon ističe istraživanje rodbinskih, prijateljskih, susjedskih, odnosno profesionalnih veza u odabiru vjenčanih kumova.⁸³ Nažalost, ovdje to nije bilo moguće napraviti, jer za stanovništvo Korčule nisu učinjena genealoška istraživanja, pa je teško utvrditi način biranja vjenčanih kumova. Taj nedostatak smo pokušali nadoknaditi izonomijskom metodom. U Blatu je nešto više od 31% prezimena kumova identično prezimenima mladenaca (tablica 5). U Pupnatu je zapažena ista pojava, iako je udio nešto manji (28,69%) (tablica 5). Analiza povezanosti prezimena kumova i mladenaca u Blatu i Pupnatu pokazuje veću

⁸¹ Ines Lasić, »Svatovski časnici.« *Etnološka tribina* 22/29 (1999): 134.

⁸² M. Černelić, »Svatovska čast kuma u okolici Novske u prostornom kontekstu.«: 138-139.

⁸³ V. Gourdon, »Aux cœurs de la sociabilité villageoise«: 63.

podudarnost prezimena kumova i prezimena mladenki. Ovi podaci su indikativni i može se naslutiti da se vjenčani kum u velikom broju slučajeva tražio u rodbinskom krugu, znatno češće nego, primjerice, u Dubrovniku. Istražujući vjenčana kumstva u Dubrovniku 1870. i 1871, Ariana Violić Koprivec i Nenad Vekarić su ustanovili da se prezimena kumova i jednog od supružnika poklapaju u samo 6,6% slučajeva, te zaključuju da je biranje vjenčanih kumova među rodbinom bilo manje uobičajeno.⁸⁴

Višekratna vjenčana kumstva u Blatu i Pupnatu

Prema podacima iz vjenčanih matičnih knjiga u Blatu 1870. i 1871, najčešće je kumovao učitelj Nikola Batistić - 31 put (23,8%). Posjednik Đuro Samuelli bio je 12 puta kum (9,2%), a trgovci Marko Padovan i Antun Sogaro po sedam puta (10,8%). U odnosu na ukupni broj vjenčanih kumova u Blatu, njih četvorica čine čak 43,8% svih kumova u Blatu u navedenom dvogodišnjem razdoblju. Stoga se može zaključiti da je višekratno vjenčano kumstvo u Blatu bilo često i da je bila čast za kuma imati učitelja, mjesnog trgovca ili posjednika.

U Pupnatu u promatranom razdoblju najviše puta su kumovali Ivan Šain (13 puta ili 10,1%) i Antun Farac (devet puta ili 7%). Dakle, ukupno su njih dvojica kumovali nešto više od 17%. Nažalost, u matičnim knjigama nema podataka o zanimanjima, ali zacijelo je bila riječ o najuglednijim seljanima.

U Dubrovniku u 19. stoljeću višekratni vjenčani kumovi pripadali su srednjem sloju (trgovci, obrtnici, činovnici i slično). Kumovi su se najčešće birali prema naklonosti i ugledu koji su imali u društvu, a ne prema materijalnom statusu.⁸⁵ Promatrajući prezimena mladenaca i kumova koji se poklapaju u skoro 30% slučajeva (tablica 5), kao i visoki udio četiri najčešća kuma (43,8%) možemo primijetiti da u Blatu i Pupnatu obiteljske veze nisu bile najvažnije u izboru vjenčanog kuma. Kao i za Dubrovnik, ova pretpostavka temelji se samo na statističkim podacima.

Zanimljiva je usporedba krsnih i vjenčanih kumova, koja nam otkriva da je u Blatu 1870. i 1871. godine zabilježeno 10 osoba (2,45%) koje su bile i krsni i vjenčani kumovi, a u Pupnatu od 1870. do 1887. godine samo sedam osoba (2,12%) (tablica 6).

⁸⁴ A. Violić Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871).«: 359.

⁸⁵ A. Violić Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871).«: 364.

Tablica 6. Višekratna krsna i vjenčana kumstva u Blatu 1870/71. i Pupnatu 1870/87.

Godina	Broj krsnih kumova			Broj vjenčanih kumova			Broj kumova koji se javljaju i kao krsni i kao vjenčani kumovi				
	Ukupno	M	Ž	Ukupno	M	Ž	Ukupno	M		Ž	
								Broj	Udio (%)	Broj	Udio (%)
	Blato										
1870/1	277	153	124	130	130		10	10	2,45%	-	0,00
	Pupnat										
1870/87	200	110	90	129	129		7	7	2,12%	-	0,00

Zaključak

Analizom krsnih i vjenčanih kumova u župama Blato i Pupnat na otoku Korčuli u drugoj polovici 19. stoljeća utvrdili smo:

1. da su djeca u Blatu (1870) i Pupnatu (1870/75) najčešće imala dva krsna kuma, po jednog od oba spola,

2. da su djeca rođena u Blatu (1870), a koja su odvedena u nahodište u Dubrovniku, imala jednu krsnu kumu, najčešće primalju,

3. da su djeca u Blatu (1870) krštena između prvoga dana i godine dana od rođenja, a najviše djece je kršteno u razdoblju od sedam dana od rođenja (78,44%),

4. da su sva djeca u Pupnatu (1870/75) krštena do tri mjeseca od rođenja, a najveći broj djece je kršten u razdoblju do sedam dana (65,38%),

5. da u Blatu (1870) i Pupnatu (1870/75) nije uočena podudarnost dječjih imena i svetačkih spomendana,

6. da u Blatu 1870. godine krsni kumovi u gotovo 22% slučajeva imaju prezime ili prezimenski nadimak identičan s očevim ili majčinih prezimenom ili nadimkom,

7. da su u Blatu (1870/71) i u Pupnatu (1870/87) svi vjenčani parovi imali po dva muška kuma/svjedoka,

8. da je i u Blatu (1870/71) (više od 31%) i u Pupnatu (1870/86) (28%) bio značajan udio kumova koji su imali identično prezime kao jedan od mladenaca

**THE NETWORK OF SPIRITUAL KINSHIP
IN BLATO AND PUPNAT ON THE ISLAND
OF KORČULA IN THE SECOND HALF
OF THE NINETEENTH CENTURY**

DARIA VUČIJEVIĆ I IVANA LAZAREVIĆ

Summary

The phenomenon of spiritual kinship as an important segment in the development of social networks in the second half of the nineteenth century has been covered within the doctoral programme of the History of Population, University of Dubrovnik, based mainly on baptism and marriage registers of fifteen Croatian parishes. Among these, the parishes of Blato and Pupnat on the island of Korčula were chosen as representative samples of larger and smaller Dalmatian island communities. The data sample for Blato confined to the year 1870, while that for the smaller settlement of Pupnat was expanded in order to obtain a minimum of one hundred entries in the baptism and marriage records, that is, for godparents the time frame was extended up to 1875, and for marriage witnesses up to 1887. The analysis included godparent–godchild relationship with regard to gender, repeated godparenthood, name and surname sharing. The incidence of name sharing between marriage witnesses and bride and groom has also been analysed.

The analysis of baptisms shows that children in Blato (1870) and Pupnat (1870-5) usually had two godparents, one of each sex. Only the children admitted to the foundling home had one godmother, most commonly the midwife who delivered them. In these two communities infants were mainly baptised immediately upon birth, as decreed by the Council of Trent. The majority of infants were baptised within seven days from birth: in Blato 78.44%, in Pupnat 65.38%. In Blato, in almost 22% of the cases godparents and natural parents

shared the surname or family nickname, which indicates that kin ties played a significant role in the selection of godparents. With marriage witnesses, this proportion is even greater: in Blato 31%, and in Pupnat 28% of witnesses shared the surname of either bride or groom.